

Cieślak, Tadeusz

Czasopisma polsko-szwedzkie

Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego 11/1, 89-95

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TADEUSZ CIEŚLAK

CZASOPISMA POLSKO-SZWEDZKIE

Do czasopism szwedzko-polskich zaliczam wszystkie polskie pisma przeznaczone dla społeczeństwa szwedzkiego albo dla Polonii w Szwecji oraz takie, które były publikowane w Polsce, ale zajmowały się wyłącznie sprawami szwedzkimi. Poszukiwania w starych zbiorach bibliotecznych odsłaniają wiele interesujących inicjatyw wydawniczych, najczęściej grona ludzi dobrej woli, dążących do zbliżenia polsko-szwedzkiego i wykorzystujących w tym celu drogę uznawaną za szczególnie skuteczną, a mianowicie za pośrednictwem specjalnych czasopism. Nie brakowało wśród tych pism również urzędowych, głównie zainicjowanych przez polskie placówki dyplomatyczne dla rozpowszechniania w społeczeństwie szwedzkim. Nie spotkałem czasopism, które byłyby wydawane wyłącznie przez szwedzkie placówki urzędowe dla społeczeństwa polskiego lub o sprawach polskich. Wyłączam ze swojej relacji pisma zajmujące się nie tylko Szwecją, ale również innymi krajami skandynawskimi¹.

Już w sierpniu 1917 r. zaczęło ukazywać się w Sztokholmie pismo pod tytułem: „Bulletin från upplysningsbyrån »Polonia« i Stockholm”² („Biuletyn biura informacji »Polonia« w Sztokholmie”). Zasadniczo ukazywało się ono w języku szwedzkim, ale niektóre artykuły, a czasami całe numery były publikowane w innym języku³. Od pierwszego do ósmego numeru (luty 1918) pismo było podpisywane przez Józefa Karasiewicza⁴, a następane numery były nie podpisywane. W pierwszym nu-

¹ Np. pismo „Baltic and Scandinavian Countries”, wydawane przez Instytut Bałtycki, w którym zamieszczano wiele artykułów o Szwecji. Zob. mój artykuł o tym piśmie w tomie 6, z. 2. „Rocznika Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego”, s. 228—235. Nie uwzględniam również „Przeglądu Polsko-Fińsko-Estońskiego”, ukazującego się od grudnia 1936 r. do lipca 1938 r., gdzie niekiedy omawiano zazębiające się ze sprawami szwedzkimi problemy.

² W zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Lund.

³ Np. numer czwarty z listopada 1917 r. był w języku francuskim.

⁴ Nie udało się odnaleźć dokładniejszych informacji o nim.

merze (sierpień 1917) zapowiedziano informowanie o problemach polskich oraz podano ogólne wiadomości o ówczesnych polskich partiach politycznych i o Piłsudskim. W tymże numerze reklamowano broszurę Józefa Mokrzyńskiego pt. *Polens ekonomiska krafter*, z przedmową T. Petandera, docenta Wyższej Szkoły Sztokholmskiej (późniejszego Uniwersytetu). Znajdujemy również numery „Biuletynu” o charakterze monotematycznym, a więc numer poświęcony stuletniej rocznicy śmierci Tadeusza Kościuszki⁵, zagadnieniom gospodarczym⁶, problemowi żydowskiemu⁷, litewskiemu⁸. Z nazwisk występujących na łamach tego biuletynu wynika, że był on związany z Narodową Demokracją, a w jeszcze większym stopniu z działaczami związanymi z Radą Regencyjną. Zapewne żywot „Biuletynu” zakończył się razem z Radą, ale z wykorzystanych zbiorów nie wynika jasno, kiedy wyszedł ostatni numer. Powiązany był z nim „Polak Bulletin. Pressbyrån Polonia i Stockholm”⁹. Warto może odnotować jeszcze specjalny tom informujący o Polsce, wydany w serii Biblioteka Narodów¹⁰. Pierwszy tom tej serii poświęcony był Bułgarii, drugi Polsce, trzeci Żydom, a czwarty Ukraińcom. Była to pozycja książkowa, czysto informacyjna, na stosunkowo wysokim poziomie, opracowana przez wybitnych fachowców Polaków i Szwedów¹¹. Odnotowanie tej pracy naświetla uzupełniająco ówczesną aktywność polską w Szwecji, która objęła dziedzinę prasową, informacji książkowej¹², a nawet tworzenia specjalnych komitetów społecznych. Inny charakter, wobec koncentrowania zainteresowań wokół zagadnień gospodarczych, miały komu-

⁵ Z października 1917 r., nr 3.

⁶ Z grudnia 1917 r., nr 5.

⁷ Ze stycznia 1918 r., nr 7.

⁸ Z marca 1918 r., nr 11.

⁹ Od marca 1918 r. do lutego 1919 r., nr 1—13.

¹⁰ *Polackerna*, Stockholm. P. A. Norstedt u. Söners Förlag, t. 2, 1918. Nationernas Bibliotek. Skildringar av Folk och Land under Redaktion av M. Ehrenpreis och Alfred Jensen.

¹¹ Szkic historyczny opracował Władysław Konopczyński, ekonomiczny Józef Mokrzyński (wówczas przedstawiciel handlowy Polski w Budapeszcie), o ludzie i kulturze Aleksander Brückner, o literaturze Wilhelm Feldman (określony jako *chargé d'affaires* Polski w Berlinie), o sztuce doc. Feliks Bryk z Wiednia, o stanowisku Polski w świecie — Oskar Halecki, o tłumaczeniach literatury polskiej — Alfred Jensen. Do tego: chronologia wydarzeń z lat 1914—1918 oraz rady bibliograficzne o literaturze w językach obcych.

¹² Dużą rolę w tym zakresie odegrał znakomity romanista i historyk kultury, dr Stanisław Wędkiewicz, późniejszy profesor kolejno Uniwersytetu Jagiellońskiego, Warszawskiego i Poznańskiego. Wysłany do Sztokholmu przez warszawski Departament Spraw Zagranicznych potrafił zorganizować wiele pożytecznych akcji. Sam wydał w 1918 r. w Sztokholmie w języku francuskim cenne do dnia dzisiejszego omówienie bibliograficzne pod tytułem *La Suède et la Pologne. Essai d'une bibliographie des publications suédoises concernant la Pologne*.

nikaty Izby Handlowej Szwedzko-Polskiej (Svensk-Polska Handelskam-marensmedde — Landen)¹³. Izba została założona w czerwcu 1929 r. i odegrała poważną rolę w rozwoju polsko-szwedzkich stosunków gospo-darczych.

W Polsce zostało założone w listopadzie 1927 r. Towarzystwo Polsko-Szwedzkie¹⁴, którego oddział łódzki zdobył się w 1937 r. na pięknie wydaną jednodniówkę poświęconą Szwecji¹⁵. Popularnie ujęta, oparta na materiałach opracowanych przez innych, była bogato ilustrowana. Zosta-ły w niej opublikowane dwie pozycje Szweda, wielkiego przyjaciela Pol-ski, wieloletniego prezesa Towarzystwa Szwedzko-Polskiego, Karola G. Felleniusa¹⁶.

Zupełnie specyficzną pozycję wśród czasopism szwedzko-polskich zaj-muje pismo „Svio-Polonica”. Ukazywało się ono w Sztokholmie w latach 1939—1947. Ukazało się łącznie dziewięć jego numerów¹⁷. Wydawcą było Szwedzko-Polskie Towarzystwo Naukowe przy Sztokholmskiej Wyższej Uczelni¹⁸ (Svensk-Polska Studiesällskapet vid Stockholms Högskola). Jako cel pisma zapowiadała redakcja: „publikowanie wyników badań pra-cowników naukowych szwedzkich i polskich z zakresu historii, filologii, etnografii, historii sztuki i innych [...] oprócz rozpraw i artykułów mają być publikowane materiały źródłowe, bibliograficzne, a także recenzje i notatki o wydawnictwach szwedzkich i polskich z różnych dziedzin¹⁹. Od numeru piątego (1943 r.) publikowano skład komitetu redakcyjnego, do którego wchodziłi uczeni szwedzcy: Wilhelm Tham i Dawid Norrmann, oraz Polak Zbigniew Folejewski²⁰. Ogłaszano prace w róż-nych językach, a więc przede wszystkim w języku szwedzkim²¹,

¹³ Z lat 1929—1931, numery 1—4. Z przerwami ukazuje się po dzień dzisiejszy.

¹⁴ W Sztokholmie powstało Towarzystwo Szwedzko-Polskie już w lutym 1926 r.

¹⁵ *Polska a Szwecja. Jednodniówka* — wydana przez Towarzystwo Polsko-Szwedzkie w Łodzi z okazji narodowego święta Szwecji dnia 6 czerwca 1937 r., ss. 31.

¹⁶ Żył w latach 1882—1939. Ogłosił szereg prac z historii stosunków polsko-szwedzkich. W 1932 r. ofiarował Uniwersytetowi Jagiellońskiemu zebrany księgo-zbiór, składający się z 4300 tomów, w tym 1700 własnych. Za zasługi w dziedzinie zbliżenia polsko-szwedzkiego otrzymał Fellenius Złoty Krzyż Zasługi i Krzyż Ko-mandorski Polonia Restituta. W omawianej jednodniówce opublikował: *Polska i Szwecja w perspektywie dziejowej i Fryderyk Chopin a Szwedzi*.

¹⁷ Ostatnie dwa numery były podwójne, a mianowicie nry 6—7 za lata 1944—1945 i nry 8—9 za lata 1946—1947.

¹⁸ Od 1954 r. pełne prawa uniwersyteckie.

¹⁹ 1939, nr 1, s. 5.

²⁰ Zbigniew Folejewski, lektor języka polskiego Uczelni Sztokholmskiej, kie-rownik szkolnictwa polskiego w Szwecji w latach drugiej wojny. Ostatnio profes-sor slawistyki w Vancouver (Kanada).

²¹ Np. w nrze 1 (1939): D. Norrman, *Gustaw II Adolf och Vladislav Vasa*; K. Axnas, *Ett polskt adelsnamn*; Olle Holmberg, *Formalismen i Vilno*;

polskim²², francuskim²³. Wartość tego czasopisma polegała nie tylko na ogłoszeniu szeregu cennych artykułów i recenzji oraz na przekazaniu społeczeństwu cennych informacji o dorobku nauki polskiej w kraju²⁴ lub szwedzkiej slawistyki²⁵. Czasopismo ukazywało się w latach okupacji hitlerowskiej naszego kraju; skupienie wokół niego współpracowników Szwedów było jednym z pięknych świadectw ciągłości naszej kultury i siły jej oddziaływania. „Svio-Polonica” ukazywało się również po zakończeniu drugiej wojny światowej, ale wówczas już zmieniła się jego rola, a wobec powrotu do kraju niektórych współpracowników lub zmiany kraju ich zamieszkania²⁶ nastąpiła ostatecznie likwidacja pisma. Artykuły ogłaszane w „Svio-Polonica” zaopatrzone były w przypisy; podejmowano w nich dyskusje naukowe, prezentowano wyniki wieloletnich poszukiwań naukowych i dlatego warto je odnotować w historii nauki polskiej i szwedzkiej.

W końcowych latach drugiej wojny światowej wydawane było na terenie Szwecji pismo Związku Patriotów Polskich. Pierwsza wersja pt. „Polska Wyzwolona. Przegląd informacyjny dla uchodźstwa polskiego” ukazała się w sierpniu 1944²⁷. Wydawane w formie powielanej, przekształcało się w regularny tygodnik pod nazwą „Informator Związku Patriotów Polskich w Szwecji”²⁸. O jego treści i nakładzie pisze J. Pański: „Na treść tego tygodnika składają się przede wszystkim informacje z kraju, dalej nasze artykułki wstępne i kronika wydarzeń miejscowych, związanych z naszymi pracami [...] Dobre szwedzkie woskówki wytrzy-
w nrze 2 (1940): N. Ahnlund, *Weichselmynningen i svensk historia*; A. Hahr, *Drottning Katarina Jagellonica och vasarenässansen*; Z. Folejewski, *Några problem inom den sociala litteraturen i Polen*.

²² Np. w nrze 1: K. Falk, *Najstarszy registr jezior suwalskich*; Z. Folejewski, *Kilka uwag o polonistyce w Szwecji*; w nrze 4 (1942): Z. Łakociński, *Polonica w Szwecji*; w nrze 5 (1943): Z. Folejewski *Sienkiewicz w Szwecji*; w ostatnim numerze (8—9, za lata 1946—1947): Z. Folejewski, *Na marginesie szwedzkich przekładów Pana Tadeusza*; B. Zakrzewski, *Wiersz na śmierć Gustawa III, króla szwedzkiego*.

²³ Np. w nrze 4: B. Calleman, *Au sujet de développement phonétique du polonais*. W ostatnim numerze J. Trypućko, *Sur un prochain dictionnaire de vieux polonais*.

²⁴ Np. w nrze 2: M. Prüffer, *Kort överblick av de senaste årens etnografiska forskning i Polen*, w ostatnim numerze: L. Kjellberg, *Polska bibliotek efter kriget*; Z. Folejewski, *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego za okres wojny 1939—1945 oraz za rok. akad. 1945*; J. Trypućko, *La linguistique polonaise après la guerre*.

²⁵ W nrze 1 wspomniany artykuł prof. K. O. Falk, w nrze 3: Z. Folejewski, *En slavernas kännare — Alfred Jensen*.

²⁶ Np. ówczesnego redaktora pisma Z. Folejewskiego do Kanady.

²⁷ Pisze o tym J. Pański, *Wachta lewej burty*, Gdynia [1965]. Przy s. 141 zamieszcza fotokopię pierwszej strony pisma z jego pierwszego numeru.

²⁸ Tamże, s. 149.

mywały paręset egzemplarzy"²⁹. Z chwilą zakończenia pierwszej powojennej akcji repatriacyjnej pismo to przestało się ukazywać.

Na terenie Szwecji pozostało jednak kilka tysięcy Polaków. Tylko w ramach pomocy Szwedzkiego Czerwonego Krzyża dla ofiar hitleryzmu, byłych więźniów hitlerowskich obozów koncentracyjnych, przybyło do Szwecji trzynaście tysięcy Polaków³⁰. W tak dużym skupisku powstawały nowe inicjatywy wydawnicze, zresztą o różnej genezie politycznej. W dniu 20 lipca 1945 r. ukazał się w Lund pierwszy numer powielanego czasopisma pod tytułem: „Polak. Przegląd Tygodniowy”³¹. Jego redaktorem był dr Zygmunt Łakociński, historyk sztuki, przebywający w Szwecji od 1936 r. i znany nam już jako ogłaszający swoje prace na łamach „Svio-Polonica”. Od połowy listopada 1945 r. pismo było już drukowane. Postawa polityczna redakcji ulegała ewolucji i nacechowana była — używając eufemicznych określeń — dużym eklektyzmem programowym. Negatywnie oceniono wyniki konferencji poczdamskiej jako jednostronne i dla Związku Radzieckiego korzystne³², krytycznie referowano ustawodawstwo Polski Ludowej³³, piętnowano interesowanie się kraju Polonią zagraniczną³⁴, oburzano się na represje w stosunku do przywódców emigracji politycznych³⁵. Równocześnie referowano rozbudowę opieki społecznej ze strony władz krajowych³⁶, organizowanie powrotu do kraju emigrantów z Norwegii³⁷, Danii³⁸. Za taką postawę polityczną zaatakowało „Polaka” poselstwo Polski Ludowej, ale redakcja uważała zarzuty za nieuzasadnione³⁹.

Do pisma dodawany był niekiedy dodatek pod tytułem „Młody Polak”. Tytułem spłaty wdzięczności za gościnę wydano numer poświęcony wyłącznie informacji o Szwecji⁴⁰.

²⁹ Tamże, s. 149.

³⁰ Informacja w czwartym numerze „Polaka”, z dnia 10 sierpnia 1945 r. — dane z okresu do końca lipca tegoż roku.

³¹ W zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Lund.

³² „Polak” (dalej „P”), nr 2, z 27 lipca 1945 r.

³³ „P”, nr 19, z 23 listopada 1945 r.

³⁴ „P”, nr 33, z 8 marca 1946 r.

³⁵ „P”, nr 62, z 4 października 1946 r., o pozbawieniu obywatelstwa.

³⁶ Np. „P”, nr 4, z 10 sierpnia 1945 r.

³⁷ Np. „P”, nr 9, z 7 września 1945 r.

³⁸ Np. „P”, nr 17, z 9 listopada 1945 r.

³⁹ „P”, nr 25, z 11 stycznia 1946 r.

⁴⁰ „P”, nr 12, z 5 października 1945 r. W tym numerze S. Björök, *Sprawa polska w literaturze szwedzkiej*; A. Fjellander, *Rozwój społeczny i polityczny Szwecji*; P. Olberg, *Podstawy szwedzkiego życia gospodarczego i szwedzko-polska wymiana handlowa*; Signa Black, *Szwecja w służbie ludzkości*; A. B., *Mieszkania w Szwecji*; J. E., *Prasa w Szwecji*. Hallendorf, Schüick, wyjątek z książki pt. *Demokratyzacja kultury w Szwecji*; S. H., *Sport szwedzki w dobie obecnej*.

Pismo przeżywało stałe kłopoty finansowe. W początkach września 1946 r. redakcja zmuszona była powrócić do formy powielanej⁴¹. Pod koniec tegoż miesiąca dr Zygmunt Łakociński opublikował oświadczenie o złożeniu funkcji redaktora naczelnego w ręce komitetu⁴². Ostatecznie w numerze z listopada 1946 r. powiadomiono o likwidacji pisma ze względów finansowych⁴³.

Zdecydowanie bliskie Polsce Ludowej jest pismo „Polska Odrodzona Det nya Polen”, wydawane od kwietnia 1946 r. w Sztokholmie⁴⁴. W pierwszej zapowiedzi redakcyjnej informowano, że redakcja pragnie Polonię Skandynawską i óbywateli skandynawskich informować o przemianach w Polsce⁴⁵. W rzeczywistości zakres informacji był o wiele szerszy i obejmował również problemy Polonii Skandynawskiej, sytuacji międzynarodowej, ze szczególnym uwzględnieniem elementów związanych z obozem socjalistycznym. Spotykamy na jego łamach artykuły pracowników⁴⁶ poselstwa polskiego, obszernie informacje o nowych posłach⁴⁷, polemiki z dziennikarzami szwedzkimi na temat traktowania ludności niemieckiej w Polsce i na naszych Ziemiach Zachodnich i Północnych⁴⁸. Bardzo dużo miejsca poświęcało pismo odtworzeniu form pomocy ze strony społeczeństwa szwedzkiego dla Polaków w latach drugiej wojny światowej. Przypomniano Komitet Pomocy Polsce pani Gunvor Hammar⁴⁹, Komitet Pomocy Dzieciom Polskim pani Mariki Striernstedt⁵⁰, pomoc marynarzom polskim⁵¹, göteborgski Komitet Pomocy Polsce⁵². Opisywano nawet działalność duńskiego Komitetu Pomocy Polsce, który pod przewodnictwem prof. Haralda Bohra organizował dożywianie dzieci w Makowie koło Pułtuska, w Ostródzie i Stopnicy oraz gościł przez wiele miesięcy liczną grupę polskich studentów⁵³. Stosunkowo najwięcej miejsca jednak zajmowała aktualna ówczesna problematyka stosunków polsko-szwedzkich, a więc relacje o wystawach, koncertach, odczytach Polaków w Szwecji i Szwedów w Polsce.

Ilustrowane, na dobrym papierze, zwiększające ilość tekstów w języ-

⁴¹ „P”, nr 58, z 6 września 1946 r.

⁴² „P”, nr 60, z 20 września 1946 r.

⁴³ „P”, nr 66, z 1 listopada 1946 r.

⁴⁴ W zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Lund.

⁴⁵ „Polska Odrodzona” (dalej „PO”), nr 1, z 20 kwietnia 1946 r.

⁴⁶ Np. radycy handlowego W. Chabasińskiego o stosunkach handlowych polsko-szwedzkich, „PO”, nr 1, z 20 kwietnia 1946 r.

⁴⁷ Np. „PO”, nr 16, z 5 października 1950 r., o pośle Eugeniuszu Milnikielu.

⁴⁸ „PO”.

⁴⁹ „PO”, nr 2, z 5 maja 1946 r.

⁵⁰ „PO”, nr 3, z 25 maja 1946 r. i nr 4, z 10 czerwca 1946 r.

⁵¹ „PO”, nr 12, z 25 października 1946 r.

⁵² „PO”, nr 3, z 15 lutego 1947 r.

⁵³ „PO”, nr 7, z 31 lipca 1946 r. i nr 11, z 5 października 1946 r.

ku szwedzkim, mogące się poszczycić dużą ilością ogłoszeń firm szwedzkich pismo ukazywało się jeszcze w połowie 1957 r. Postawa redakcji wobec okresu „kultu jednostki”⁵⁴ zapewne utrudniła jego wydawanie w zmienionych warunkach.

*

*

*

Być może nie zostały jeszcze wymienione wszystkie pisma polsko-szwedzkie i dalsze badania dorzucą nowe ustalenia. Oczekuję, że takie uzupełnienie może dotyczyć w pierwszym rzędzie różnych powielanych efemeryd, które wydawane były w obozach rekonwalescencyjnych dla Polaków, byłych więźniów hitlerowskich obozów koncentracyjnych.

⁵⁴ Np. „PO”, nr 2, z 29 lutego 1952 r., artykuł pochwalny o ministrze radzieckim A. J. Wyszyńskim.